

Avskiljningar, våld och missförhållanden inom SiS ungdomsvård 2023

Trots omfattande insatser från SiS och regering så fortsätter våldet och övergreppen mot barn under 2023.

BARNRÄTTSSBYRÅN.

Innehållsförteckning

Inledning	3
Avskiljningar och fysiska ingripanden	4
Klagomål: våld och sexuella övergrepp	6
”Jag väger 40 kilo och har inte chans mot någon i personalen”	6
”Jag ska inte behöva vara med om sexuella övergrepp på SiS!”	7
Domar och rättsfall	7
Allvarlig kritik från tillsynsmyndigheterna	8
Inspektionen för vård och omsorg (IVO)	8
Justitieombudsmannen (JO)	8
SiS egen rapportering och redovisning	10
Larmrapporter i media	11
Avslutning	12

Inledning

Under de senaste åren har Barnrättsbyrån arbetat med rättighetsfrågor kopplade till barn och unga placerade inom Statens Institutionsstyrelse (SiS). Arbetet har bland annat resulterat i rapporten *"...och jag kunde inte andas"* – *En granskning av våld mot barn på de statliga ungdomshemmen (2021)* och *"Vem ska tro på mig"* – *En granskning av sexuella övergrepp på de statliga ungdomshemmen (2023)*. Syftet med rapporterna har varit att undersöka i vilken utsträckning barn placerade på SiS utsätts för våld och sexuella övergrepp. Rapporterna visar på skrämmande resultat; barn på SiS utsätts för ett systematiskt våld och det förekommer en omfattande rapportering av sexuella övergrepp inom myndigheten.

Barnrättsbyrån har utifrån de oroväckande resultaten fortsatt att granska SiS och följt myndighetens utvecklingsarbete. Situationen för barn på SiS har fått stor uppmärksamhet och frågan står högt upp på regeringens dagordning. I februari 2024 aviserade regeringen att de tillsätter en reformutredning av den statliga barn- och ungdomsvården. Det ger hopp om framtiden. I ivern att vilja blicka framåt, får vi dock inte glömma alla de barn och unga som under decennier utsatts för våld, övergrepp och missförhållanden i statens vård. Och inte heller de barn och unga som i detta nu är placerade på SiS. Det finns tyvärr inget som pekar på att missförhållandena inom SiS har minskat under 2023.

Denna uppföljning handlar om våld, övergrepp och missförhållanden inom SiS ungdomsvård 2023. Granskningen bygger på SiS interna statistik och rapporter, klagomål från placerade barn, kritik som framförts av tillsynsmyndigheterna och mediala rapporteringar.

Avskiljningar och fysiska ingripanden

SiS skriver i årsredovisning 2023 att avskiljningarna har minskat. Det är en bedömning som tål att ifrågasättas.

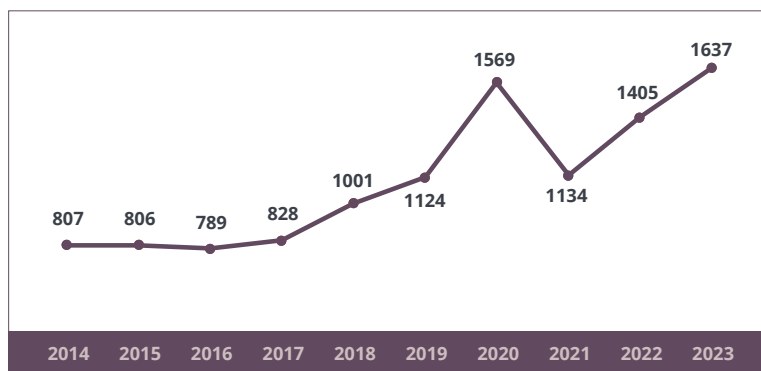
Vid en jämförelse med tidigare statistik gällande avskiljningar behöver den skillnad i rapportering som infördes under 2022 tas i beaktande. I juni 2021¹ uppmanades SiS av Justitieombudsmannen (JO) att omedelbart upphöra med att fatta beslut om avskiljning vid tillfällen då barn enbart blivit fasthållna och aldrig förts till ett avskiljningsrum. SiS uppmanades samtidigt att redovisa de fysiska ingripanden som alltså inte ledde till avskiljning separat. Tidigare statistik från Barnrättsbyråns rapport har visat att så mycket som 30 procent av tidigare avskiljningsbeslut har utgjorts av endast fasthållningar. Sedan år 2022 har det därför funnits riktlinjer hos SiS om att avskiljningar och fysiska ingripanden ska hanteras olika. Avskiljningar ska redovisas genom beslut och fysiska ingripanden ska rapporteras som "ej fullföljda avskiljningar" och redovisas i barns journal. Vi kan utifrån Barnrättsbyråns tidigare rapport utgå från att "ej fullföljda avskiljningar" innebär att barn utsatts för våld i form av smärtpåförande grepp- och nedläggningar.

För att kunna göra en rättvis bedömning av utvecklingen av mängden avskiljningar de senaste åren måste därför såväl avskiljningar som "ej fullföljda avskiljningar" redovisas som en helhet. Och när det görs, då framträder en annan bild än den SiS förmedlar.

På tio år har avskiljningar och "ej fullföljda avskiljningar" fördubblats och år 2023 nås den högsta nivån någonsin. Under året fattades 971 beslut om avskiljning på SiS-hemmen. I likhet med tidigare år är flickor överrepresenterade i avskiljningsstatistiken, mer än hälften av avskiljningsbesluten (573 st.) rör dem – trots att de bara står för 30 procent av antalet producerade vårddygn. Det innebär att det är nästan tre gånger så hög risk att bli utsatt för avskiljning som flicka². De som löper minst risk att bli föremål för avskiljningsbefogenheten är äldre pojkar som är dömda för brott. Endast 59 avskiljningar (6 %) rör ungdomar som vårdas enligt LSU.

2023 dokumenterades 666 "ej fullföljda avskiljningar". Även i detta avseende är flickor kraftigt överrepresenterade, 1,99 "ej fullföljda avskiljningar" per 365 vårddygn i jämförelse med pojkarnas 0,63 stycken.

JO har i flertalet beslut förtydligt att fasthållningar aldrig får användas i stället för avskiljningar.³ Trots det dokumenteras fler "ej fullföljda avskiljningar" än avskiljningsbeslut på sex av de 21 ungdomshemmen. Det ligger i farans riktning att användandet av fasthållningar på dessa institutioner används just i stället för avskiljningar. Och det innebär påtagliga risker för att barn ska skadas svårt, eller ytterst dö.

¹JO. Opcat-inspektion av Statens institutionsstyrelse, det särskilda ungdomshemmet Fagared, 30 juni 2021. Dnr O 11-2021.

²Flickor = 2,94 avskiljningar per 365 vårddygn, pojkar = 0,90 avskiljningar per 365 vårddygn.

³Se till exempel JO Initiativ om hur Statens institutionsstyrelse använder de särskilda befogenheterna avskiljande och vård i enskildhet. Dnr. 2802-2020.

Tittar man på de fysiska ingripandena (avskiljningar och "ej fullföljda avskiljningar") från åldersaspekt så ses också besvärande skillnader. Yngre barn avskiljs, och hålls fast, betydligt oftare än äldre. När ålder och kön samspelar blir skillnaderna tydligast.

	POJKAR	FLICKOR
Äldre	1,03	4,64
Yngre	3,01	5,50

Tabell 1. Avskiljningar och "ej fullföljda avskiljningar" per 365 vård dygn.

Avskiljningsbefogenheten slår allra hårdast mot unga flickor. Så har avskiljningsbefogenheten kommit att användas. Samtidigt står det klart att det går att bedriva statlig tvångsvård utan möjligheten att avskilja, hålla fast och lägga ner mot golv. SiS ungdomshem Klarälvsgården, som vårdar äldre, oftast kriminellt belastade pojkar, redovisar inga avskiljningar eller "ej fullföljda avskiljningar" alls, medan ungdomshemmet Ljungaskog (som vårdar flickor) summerar 180 fysiska ingripanden samma år.

Klagomål: våld och sexuella övergrepp

Klagomålen på SiS har ökat explosionsartat de senaste åren och 2023 är inget undantag. IVO tog emot hela 425 klagomål på SiS ungdomsvård under året, en ökning med 72 ärenden i förhållande till året innan. Det är den högsta siffran någonsin.

KLAGOMÅL TILL IVO	
2021	253
2022	353
2023	425

Vissa klagomål riktas direkt till SiS. Vi har tagit del av 80 klagomål som antingen inkommit till SiS eller IVO. I klagomålen kan vi se att barn fortfarande utsätts för oacceptabla kränkningar från personal: fysiskt våld och sexuella övergrepp.

”Jag väger 40 kilo och har inte chans mot någon i personalen”

Drygt hälften (45 st.) av de klagomål vi tagit del av rör fysiskt våld, eller hot om fysiskt våld, från personal mot placerade barn. Det handlar ibland om grovt våld som stryptag, slag och sparkar mot barnets kropp. En pojke ringer IVO:s barn- och ungdomslinje och berättar:

”[...] personalen skojbrottades med ungdomarna. Pojken tog på personalens axlar bakifrån. Enligt pojken blev då personalen arg från ingenstans och tog ett stryptag kring hans hals samt tryckte upp honom mot väggen. Personalen ska ha skrikat och hotat honom i samband med detta. Ungdomen sa att en annan personal såg när detta hände men utan att ingripa. Ungdomen känner sig rädd för personalen som ska ha tagit stryptaget. Han vågade till en början inte klaga till någon gällande det som har hänt.”⁴

Oftast sker våldet i samband med en avskiljnings-situation. En pojke berättar för IVO att *”personalen tog stryptag på mig samtidigt som de la ner mig på golvet”* och att han då *”inte kunde andas”*.⁵ En flicka berättar att hon blir dragen längs golvet till sitt rum och att hon *”slår i huvudet när hon far i backen och får flera blåmärken”*.⁶ Och en flicka ringer till IVO och säger att personal *”bar henne i flygplansläge”* och att hon började kräkas av hanteringen.⁷ En pojke berättar att han får fysiska skador av både slag och stryptag i samband med att personal håller fast honom mot golvet. Han skriver:

”X kommer in och håller fast mig. X tar stryptag på mig. Någon slår mig i sidan ”bröstkorg”. Sen tar dom mitt ben och knäcker det åt sida sen åker mitt ansikte i golvet. Sen lägger dom knät i ryggen. Jag får ingen luft. Jag tappar minnesbilden och upplever att dom slår flera slag. Jag har blåmärken på magen, ryggen, båda benen. Rivmärken på armarna. Lite blå under höger öga.”⁸

Många vill klaga på att personal provocerar dem att bli arga, för att sedan ingripa mot dem fysiskt, eller att personal bidrar till upptrappning av en turbulent situation. En ung pojke beskriver att han försökte komma undan personal och skrek *”Rör mig inte!”* men att personalen slog till honom och *”trampsparkade”* på hans fötter. Han berättar också för IVO att han *”väger 40 kilo och inte har en chans mot någon i personalen”*.⁹ En flicka menar att det är personalens agerande som leder till *”onödigt våld”* och ger ett exempel:

”[...] personal puttade henne två gånger. Hon förstod inte orsaken till detta och frågade honom varför han gjorde så. Hon fick inget tydligt svar men han hade sagt något om att han hade en dålig dag och att hon var tjugig.”¹⁰

⁴ IVO. Klagomål till Barn- och ungdomslinjen. SiS ungdomshem Nereby. Dnr. 13339/2023-1.

⁵ SiS. Klagomål. SiS ungdomshem Ryds brunn. Dnr. 1.7.3-682-2023.

⁶ SiS. Klagomål. Dnr. 1.7.3-794-2023.

⁷ IVO. Klagomål. Datum, institution och diarienummer maskat.

⁸ SiS. Klagomål. 28 februari, 2023. Dnr. 1.7.3-1948-2023.

⁹ IVO. Klagomål. SiS ungdomshem Eknäs. Dnr. 3.4.2-16557/2023-1.

¹⁰ IVO. Klagomål till Barn- och ungdomslinjen. SiS ungdomshem Folåsa. Diarienummer och datum maskat.

Flera barn säger att de är rädda för personalen efter att ha sett sina kamrater bli utsatta för våld. En pojke berättar att han sett personal spotta på hans kompis och att "han är rädd för att bli slagen av personal".¹¹

"Jag ska inte behöva vara med om sexuella övergrepp på SiS!"

Ungefär en fjärdedel av klagomålen (18 st.) som vi tagit del av innehåller uppgifter om att personal utsatt barn för sexuella övergrepp eller kränkningar. En flicka vädjar i en handskrivna lapp till placeringsenheten: "Jag ska inte behöva vara med om sexuella övergrepp på SiS!"¹²

Barn larmar om allt ifrån våldtäkt till verbala kränkningar av sexuell karaktär. Ett barn kontaktar IVO och berättar att hen blivit våldtagen av personal.¹³ En annan beskriver i ett klagomål till SiS att personal tafsar på hans könsorgan i samband med kroppsvisitation.¹⁴ Många beskriver just visitationer och kroppsbesiktningar som övergreppsliknande händelser, där personal (ofta av motsatt kön) river och sliter i deras kläder. I ett fall, där personal genomsöker en flickas kläder och kropp efter otillåtna föremål så sker det i ett videoövervakat utrymme. Flickan säger att:

"det kändes som att hon blivit våldtagen och att all personal på alla avdelningar kunnat titta på."¹⁵

Många barn ger uttryck för att de inte blir tagna på allvar när de berättar om övergrepp. Två flickor ringer IVO och berättar:

"Cheferna tror inte på barnen. En flicka säger att de inte får ringa till chefer. Socialtjänsten lyssnar inte heller."¹⁶

Domar och rättsfall

Under 2023 kom en rad domar gällande personal på SiS som utsatt placerade barn för våld och övergrepp. År januari 2023 dömdes en manlig personal på SiS ungdomshem Nereby för två fall av misshandel mot en elvaårig pojke och ett fall av sexuellt ofredande.¹⁷ I september samma år polisanmäldes en anställd på SiS ungdomshem Vemyra för att ha misshandlat en ung flicka.¹⁸

De senaste åren har en SiS-medarbetare per år dömts för våldtäkt mot placerat barn/ungdom. År 2023 är inget undantag. Den 22 juni 2023 fastställde Hovrätten domen mot en man som våldtagit en flicka i tonåren på SiS ungdomshem Bergsmansgården.¹⁹ I december 2023 anhölls en 35-årig personal misstänkt för grov våldtäkt mot en flicka på SiS ungdomshem Rebecka.²⁰

¹¹ IVO. Klagomål. SiS ungdomshem Ryds brunn. 7 februari 2023. Diarienummer saknas.

¹² SiS. Klagomål. Datum, institution och diarienummer maskat.

¹³ IVO. Samtal till barn- och ungdomslinjen. Datum och institutionsnamn maskat. Diarienummer saknas.

¹⁴ SiS. Klagomål. SiS ungdomshem Nereby. Dnr. 1.7.3-2870-2023.

¹⁵ IVO. Klagomål. SiS ungdomshem Ljungaskog. Dnr. 3.4.2-12854/2023-2.

¹⁶ IVO. Klagomål från anonyma ungdomar. Dnr. 3.4.2-05004/2023-3

¹⁷ Catrin Hansson. "Anställd på ungdomshemmet döms för sexuellt ofredande mot pojke.". Kungälv-Posten. 10 januari 2023.

¹⁸ Ingrid Engstedt Edfast. "Ung flicka misshandlad på Vemyra - SiS-anställd kan få sparken.". Sveriges Radio, 16 december 2023.

¹⁹ Mål nr B 4937-22

²⁰ Sveriges radio. "SiS-anställd misstänks ha våldtagit boende: Helt fruktansvärt.". 8 december 2023.

Allvarlig kritik från tillsynsmyndigheterna

Inspektionen för vård och omsorg (IVO)

IVO har på regeringens uppdrag genomfört en särskilt förstärkt tillsyn av ungdomshemmen med fokus på flickornas situation. Den 11 januari 2023 kom rapporten som visar på graverande brister och missförhållanden.²¹ IVO konstaterar allvarliga brister på 19 av de 21 ungdomshemmen. Särskilt oacceptabel är situationen för de tvångsvårdade flickorna. IVO:s generaldirektör Sofia Wallström:

– Vi ser allvarliga brister i samtliga verksamheter där unga flickor vårdas. Flickorna utsätts för hot, kränkningar, våld och avskiljningar som inte har stöd i lag.²²

Dessutom, skriver IVO, finns en direkt koppling mellan barns trygghet och säkerhet och SiS tillämpning av avskiljning. Det handlar i grunden om att SiS använt avskiljningar på ett olagligt sätt. IVO skriver:

”SiS, trots tidigare redovisning av åtgärder, inte har säkerställt att den särskilda befogenheten avskiljning tillämpas i enlighet med gällande lagstiftning. Detta genom att barn och unga utsätts för fysiska fasthållningar mot vägg, golv eller säng i stället för att föras till ett avskiljningsrum.”²³

Potentiellt livsfarliga fasthållningar har alltså använts utan lagstöd. IVO noterar även andra problem med tillämpningen av avskiljningar. Dels att befogenheten slår särskilt hårt mot flickor, dels att avskiljningar används när personalens kompetens är för låg. Sofia Wallström säger:

”Antalet avskiljningar för flickor har nästan fördubblats de senaste åren. Avskiljningarna ökar vid lägre personaltäthet, när personalen inte har rätt kompetens och utbildning samt när andelen flickor ökar.”²⁴

Ett tema för IVO:s frekvenstillstyr år 2023 var just ungdomshemmens arbete med att förebygga, identifiera och åtgärda sexuella övergrepp. På knappt hälften av ungdomshemmen konstaterar IVO att SiS inte gjort utdrag från misstanke- och belastningsregistret innan anställningen påbörjades, på det sätt lagen föreskriver. Vidare kritiserar SiS för att ha låtit personal fortsätta arbeta med barn under tiden de utreds för misstänkta sexuella övergrepp.

”Att låta personer som är misstänkta och föremål för förundersökning för sexualbrott arbeta nära barn och unga under pågående rättsprocess är oacceptabelt.” säger Sofia Wallström.

Under året har IVO också adresserat brister i SiS hantering av klagomål om våld från personal. Vid tillsyn av ungdomshemmet Ryds brunn konstateras att SiS inte hjälpt en pojke att polisanmäla misshandel från personal, eftersom institutionen bedömt att inget övervåld skett. IVO påtalar att det är fel.²⁵ Ett placerat barn ska alltid få information om hur hen kan polisanmäla händelser av våld. IVO hänvisar till ett tidigare beslut av JO. Där kritiserar ungdomshemmet Hässleholm för att inte ha hjälpt en pojke, vars arm gick av i samband med en avskiljningssituation, att polisanmäla händelsen.

Justitieombudsmannen (JO)

År 2023 har JO fattat beslut i fyra ärenden som rör SiS ungdomsvård. I samtliga fall levererar JO – återigen - skarp kritik. Det handlar särskilt om tillämpningen av de särskilda befogenheterna vård i enskildhet (barn som vårdas isolerade från andra barn) och avskiljning (barn som stängs in i avskiljningsrum).

JO konstaterar att lokalerna är utformade på ett sådant sätt att det inte ger möjlighet till sektionering eller inre differentiering vilket medför ett ökat behov av tvångsåtgärder.²⁶

²¹ IVO. Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021–2022. Redovisning av regeringsuppdrag S2021/03345. Januari 2023.

²² IVO. ”Allvarliga missförhållanden på SiS särskilda ungdomshem för flickor”. Pressmeddelande. 11 januari 2023.

²³ IVO. ”Vad har IVO sett 2023?”. Mars, 2024.

²⁴ IVO. ”Allvarliga missförhållanden på SiS särskilda ungdomshem för flickor”. Pressmeddelande. 11 januari 2023.

²⁵ IVO, beslut tillsyn 2023-10-31, Ryds brunn, dnr. 3.2.2-11285/2023-18.

²⁶ JO. Opcat-inspektion av Statens institutionsstyrelse, det särskilda ungdomshemmet Brättegården, 3–5 juli 2023. Dnr. O 18-2023

Just överanvändning av avskiljningsbefogenheten är något som JO tidigare kommenterat med att *”det kan sättas ifråga om inte antalet avskiljanden, trots SiS omfattande utvecklingsarbete, generellt sett fortfarande måste bedömas vara alldeles för högt.”*²⁷

JO kritiserar också de särskild förstärkta vård-avdelningarna (SFA), som av SiS presenterats som flaggskepp för tryggare och bättre vård. Under året inspekterades två av dessa: avdelning Kullen på ungdomshemmet Brättegården och avdelning Freja på ungdomshemmet Rebecka.

Vid inspektionerna konstaterar JO dels att SiS inte övervägt vård i öppnare former än på låsbar enhet, dels att barn och unga vårdas på ett sätt som innebär vård i enskildhet, isolerade från andra barn. JO är mycket tveksam till att tvångsåtgärder är nödvändiga för SFA-avdelningar där barn med intellektuell funktionsnedsättning och autism vårdas. JO finner det allvarligt och skriver att placering på SFA:

”innebär en risk för att proportionalitetsprincipen sätts ur spel genom att den enskilde underkastas tvångsåtgärder oavsett hur dennes förutsättningar och behov av vård ser ut. Redan den omständigheten att den fysiska miljön är byggd kring tvång indikerar att så är fallet.”²⁸

JO går så långt som att konstatera att SiS verkar ha skapat en ny vårdform som inte har stöd i lag och beslutar sig för att översända beslutet både till Socialdepartementet och IVO. Ännu en gång kritiserar SiS för ingripande tvångsåtgärder med tveksamt lagstöd.

Vård i enskildhet (VIE) är en i högsta grad ingripande tvångsvård, med stora risker för barns hälsa.

I juli 2023 tog en ung pojke, Kalle, sitt liv på SiS ungdomshem Folåsa efter att personal lämnat honom ensam i VIE i 75 minuter. Detta trots att JO uttalat att personal alltid ska finnas nära till hands och trots att det enligt SiS egna riktlinjer inte får förekomma att barn lämnas ensamma så länge.²⁹

Kalle är bara ett av flera barn som de senaste åren tagit sina liv när de vårdats just i enskildhet. Deras psykiska mående har försämrats så kraftigt att de blivit självmordsbenägna och tillsynen från personal är uppenbart otillräcklig. 2017 tog trettonåriga Jasmine sitt liv i VIE på ungdomshemmet Rebecka. I hennes dagbok hade hon kort innan självmordet skrivit:

”Ska jag behöva dö för att nån ska bry sig om mig?”

I klagomålen till IVO ser vi att problemen med bristande tillsyn finns kvar, även på ungdomshemmet Rebecka. År 2023 berättar en flicka att hon har vårdas i VIE och har ständig tillsyn på grund av självmordsrisk men att personalen inte tittat till henne på flera timmar. Hon försöker själv få kontakt med personal men lyckas inte, den anställde ligger nämligen och sover. Det slutar med att hon skadar sig själv, ensam i sin VIE.³⁰

JO:s Opcat-enhet genomförde under året en oannonserad tillsyn på ungdomshemmet Nereby.³¹ Också då konstaterades att VIE används på ett sätt som antagligen saknar stöd i lag. JO konstaterar att en nioårig pojke vårdas i VIE enbart för att skyddas från äldre ungdomar. Vid två tillfällen under inspektionen upptäcker JO:s medarbetare att nioåringen i VIE försöker påkalla personalens uppmärksamhet genom att banka på dörren. Han vill inte vara själv. JO uttalar skarp kritik om förhållandena på Nereby:

”Situationen vid ungdomshemmet Nereby är mycket oroväckande och det finns förhållanden som är oacceptabla.”³²

²⁷ JO. Initiativ om hur Statens institutionsstyrelse använder de särskilda befogenheterna avskiljande och vård i enskildhet. Beslut 2022-11-21. Dnr. 2802-2020.

²⁸ JO. Opcat-inspektion av Statens institutionsstyrelse, det särskilda ungdomshemmet Rebecka, den 13 september 2023. Dnr. O 20-2023.Ref.

²⁹ Annica Hesser. ”Det låsta flickhemmet – Kalle-fallet”. Corren. 16 mars 2024.

³⁰ SiS. Klagomål. SiS ungdomshem Rebecka. Dnr. 1.7.3-5146-2023.

³¹ JO. Opcat-inspektion av Statens institutionsstyrelse, det särskilda ungdomshemmet Nereby, den 14 och 15 februari 2023. Dnr. O 5-2023.

³² JO. Pressmeddelande den 10 maj 2023.

SiS egen rapportering och redovisning

Likt tidigare uppföljningar har vi tittat på hur SiS själva väljer att redovisa förekomsten av våld, övergrepp och missförhållanden i sin egen rapportering och redovisning för 2023. Vi har särskilt granskat beslut enligt lex Sarah samt hur barns våldsutsatthet och tillsynsmyndigheternas kritik beskrivs i årsredovisningen.

Trots den historiskt höga nivån av klagomål på SiS verksamhet, varav en betydande andel rör övergrepp från personal och att personal misstänkts eller dömts för misshandel mot placerade barn, så har SiS endast fattat fem beslut enligt lex Sarah om fysiskt våld från personal under året. Detta väcker frågor om SiS rutiner för rapportering av våld mot barn och på vilket sätt lex Sarah används för att identifiera och förebygga missförhållanden.

Trots regeringsuppdraget att utveckla det våldsförebyggande arbetet,³³ med fokus på särskilt utsatta barn, så finns det i årsredovisningen ingen redovisning av omfattningen av våldsincidenter och rapporteringen av dessa, inte heller någon analys om pågående insatser för att motverka våld från personal och dess eventuella effekter. Kontrasten mot avsnitt som rör barns våld mot personal är slående, där återfinns utförliga analyser och sammanställningar om hot- och våldsincidenter under året.³⁴ Vi noterar också att det som av SiS beskrivs som en "nollvision mot hot och våld",³⁵ saknar en definition av våldets riktning – vems våld är det nollvision mot?

Slutligen vill vi uppmärksamma hur tillsynsmyndigheternas högst allvarliga kritik återges i SiS årsredovisning. IVO:s larmrapport om att avskiljningar används på ett olagligt sätt, och ytterst hotar de placerade barnens fysiska säkerhet och liv, återges inte överhuvudtaget. Och när klagomålen till IVO redovisas så nämns inte att summan är den högsta någonsin, inte heller att en stor andel av dem rör övergrepp från personal.

Redovisningen av JO:s inspektioner är än mer fåordig. Här redovisas endast att SiS mottagit fem protokoll från JO under året, men det nämns inte vad som framkommer av dem.³⁶ Dessutom utelämnar man helt protokollet från SiS ungdomshem Rebecka som kom i december 2023, där JO ifrågasätter lagligheten av vårdformen på de särskilt förstärkta avdelningarna.

---

³³ S2021/08111.

³⁴ SiS. Årsredovisning 2023. Kapitel "Hot och våld mot medarbetare", s. 59-60.

³⁵ SiS. Årsredovisning 2023. Kapitel 5.1.6 Våldsförebyggande och säkerhetshöjande åtgärder, s. 46.

³⁶ SiS. Årsredovisning 2023. Kapitel 9 Tillsyn, s. 99.

Larmrapporter i media

Medierna fortsatte rapportera om missförhållanden på SiS även år 2023. Nedan återges ett urval av journalisternas granskningar av SiS ungdomsvård.

I **april** rapporterar SVT om att en personal på SiS ungdomshem Råby haft en sexuell relation med en intagen flicka.³⁷ Mannen konfronteras av flickor på avdelningen som samtidigt spelar in i samtalet. Det visar sig att misstankarna om den anställda varit kända sedan månader tillbaka.

”Han pratade om sitt sexmissbruk”, säger en flicka som var tvångsintagen tillsammans med nittonåringen som hade en relation med den manliga personalen.

I **juni** vittnar SiS-anställda om att tvångsvårdade flickor utsätts för rena övergrepp från personal.³⁸ De säger att personal provocerar flickorna till utbrott och att ledningen uppmanar personal att vara ”hårda” i kommunikationen med flickorna. En anställd berättar:

”Vi förväntas behandla de här tjejerna på samma sätt som morddömda. Om en 15-årig tjej självskadar ska det enligt våra riktlinjer vara tre personal, och oftast är det män, vid en nedläggning. Det är inte proportionerligt.”

I **augusti** avslöjar Aftonbladet grava missförhållanden på SiS-hemmet.³⁹ Det handlar om flickor som blivit utsatta för övergrepp av personal, personal som brustit i bemötande och om en vårdmiljö som är vanvårdsliknande. En flicka skriver:

”Jag önskar att alla i Sverige kunde få se hur vår vardag ser ut och hur vi blir behandlade här inne. Småtjejer med problem sitter här och har det värre än dömda mördare på anstalterna.”

I **december** rapporterar Expressen att en anställd på SiS ungdomshem Johannisberg döms för knivmord på sin fru.⁴⁰ Han ska fram tills en månad innan domen varit anställd på institutionen, trots att mannens chef i förhör beskriver honom som

”hetsig, att han hade svårt att lyda order från kvinnor och att det förekom våld mot kolleger från hans sida.”

Några veckor senare rapporterar Sveriges Radio om att unga flickor på SiS ungdomshem Vemyra systematiskt misshandlas av några i personalen.⁴¹ Flickorna vittnar om ”slag, stryptag, övergrepp och kränkningar”. En flicka berättar att:

”Personal trampade på mitt ansikte”

Trots att både media och tillsynsmyndigheter larmat om missförhållanden på Vemyra under flera år, och trots att avskiljningstalen där är överlägset högst i hela myndigheten, så stängs inte institutionen ner. Åtminstone inte med den motiveringen. I januari 2024 meddelar SiS att Vemyra ska byta målgrupp. Nu ska ungdomshemmet ta emot pojkar istället, för att möta platsbehoven.⁴²

³⁷ Jenny Martorell, Marja Grill, Karin Fallenius och Anna-Maria Marklund. ”Sexuella kränkningar på SiS: Bella konfronterade anställd”. SVT. 23 april 2023.

³⁸ Angelica Öhagen. ”Sis-anställd: ”Utsätter flickorna för rena övergrepp”. Aftonbladet. 19 juni 2023.

³⁹ Angelica Öhagen. ”Hjälpropen på plakaten inne i Sis-hemmet: ”Värre än fängelse”. Aftonbladet. 22 augusti 2023.

⁴⁰ Nina Svanberg. ”Sis-anställd erkänner – högg ihjäl frun med kniv”. Expressen. 6 december, 2023.

⁴¹ Petra Berggren. ”Flickor på Sis Vemyra larmar: ”Personal trampade på mitt ansikte”. Sveriges Radio. 22 december 2023.

⁴² SiS. ”Vemyra föreslås ta emot pojkar istället för flickor”. Pressmeddelande. 19 januari, 2024.

Avslutning

Vi hade hoppats att den tredje årliga uppföljningen om våld, övergrepp och missförhållanden inom SiS hade visat att utvecklingsprojekt, policyarbete och regeringsuppdrag påverkat barnens situation till det bättre. Tyvärr gör den inte det.

Aldrig tidigare har så många placerade barn klagat till IVO om förhållandena på SiS. Avskiljningar och fasthållningar används mer frekvent än någonsin tidigare. Tillsynsmyndigheterna riktar svidande kritik mot myndigheten; om avskiljningar och vård i enskildhet utan lagstöd och om våld och kränkningar mot tvångsplacerade barn. Ett fjortonårigt barn tar sitt liv i VIE och i media uppdagas missförhållande efter missförhållande. Att orsaken till användning av våld och tvångsåtgärder skulle handla om att det är särskilt svårbehandlade barn med komplex problematik vänder sig tillsynsmyndigheterna emot. Istället handlar det om personalens bristande bemötande och kompetens och undermåliga lokaler. Vi kan också fortsatt konstatera att SiS egen redovisning inte ger en rättvis bild av förekomsten av våld, övergrepp och missförhållanden inom ungdomsvården. I en tid då det offentliga samtalet om SiS domineras av gängkriminalitet, rymningar och säkerhet, så riskerar frågor om barns rättigheter, skydd och trygghet att tryckas undan till förmån för repressiva åtgärder.

Trots omfattande insatser från SiS för att åtgärda dessa allvarliga brister kan vi, utifrån den samlade bilden, inte hitta stöd för att situationen för placerade barn och unga förbättrats.

Läget är fortsatt akut.

Att det samtidigt inom SiS också bedrivs ett gott arbete, där barn känner sig trygga med engagerad och kunnig personal råder det inget tvivel om. Under 2023 inledde Barnrättsbyrån ett samarbete med SiS där vi har besökt ungdomshem och träffat både placerade barn och personal. Den bild vi får från de barn och unga vi möter är inte svartvit. Men ett förväntat gott arbete på ett håll, urskuldar inte de systematiska och allvarliga brister som samtidigt pågår på ett annat håll. Ett sådant resonemang skulle inte accepteras i någon annan verksamhet som har ansvar för våra barn.

Den av regeringen aviserade reformutredningen om den statliga barn- och ungdomsvården är nödvändig och efterlängtd – men det räcker inte. Det behövs akuta åtgärder för att trygga de placerade barnens säkerhet till dess utredningen är klar och något nytt är på plats. De som redan utsatts måste få upprättelse för de kränkningar de upplevt i samhällets vård och de som vårdas på SiS idag måste skyddas från våld och övergrepp.

Ansvar vilar fortsatt tungt på regeringen att agera.

**”Jag ska inte behöva
vara med om sexuella
övergrepp på SiS!”**

BARNRÄTTSBYRÅN.